

Szindbád a hajós: Huszárik Zoltán

Halálának évében, 1981-ben a hetes autóbuszon találkoztam Pipettel utoljára. Pipettel – mert a mozivilágban s a magyar mindennapokban, aki ismerte, így szólította Huszárik Zoltánt, a 20. század magyar filmművészetének legjelentősebb, legnagyobb álmodóját.

Álltunk egymás mellett. *Jól vagy?* – nézett rám mosolyogva. *Jól vagyok* – mosolyogtam rá. Egy nyelvet beszélünk.

Íróasztalommal szemben, a falon Huszárik Zoltán gyönyörű ceruzarajza: egy tulipán. A halványodó dedikáció: „Ruttkai Évának adja tiszta szívvel, jó barátsággal ezt az ifjú korban nyílt virágot. 1976. IX. 9. Huszárik Zoltán”. Szeptember 9. Latinovits Zoltán születésnapja. 1976 őszén, az ajándékozás pillanatában a Színészkirály már három hónapja halott.

De ez a tulipán azóta sem hervadt el.

A mozi: mesterség. Számtalan kiváló mesterember dolgozott a magyar filmgyárakban 1931 – az első magyar hangosfilm megszületése – óta. Művész már jóval kevesebb. Álmodni tudó lángelme talán ha...

Huszárik Zoltán harminchárom éve halott.

A mesteremberek mozidarabjai ma is nézhetőek, szórakoztatók, időtálló iparosmunkák; a művészek alkotásai olykor élvezhetőek, olykor porosak, néha megrendítőek, gyakran tanulságosak...

Az álmodókkal együtt tudunk álmodni: Latinovits Zoltán-Szindbád mindig korunk hőse, függetlenül attól, mit mutat éppen a naptár.

Élt a huszadik század második felében egy nehéz sorsú magyar művész. A hatalom urai, az ostoba és becstelen politikusok évekig nem engedték tanulni, diplomát szerezni, aztán ahol és amikor tudták, gátolták, hogy nagyjátékfilmet forgasson, mert a népi demokráciának nevezett bolsevik hatalom képviselői Huszárik Zoltánt nem tartották szocialista-realista, tehát haladó művésznek. Istennek hála, Huszárik Zoltán soha nem volt az. Igazat szőtt, becsületesen élt, és tudott hiteles képet – ha szorongatták a politikus urak: miniatűrök, ha megfélemlítették: égboltnyi freskót – festeni arról a világról, amelyben élnie adatott. Álmodott a múlttól, álmodott a jövőről: szívünket, lelkünket, értelmünket elvarázsoló, szorongásainkból, félelmeinkből szabadító-feloldozó történeteket mesélt kortársainak, kortársainknak koráról, korunkról – remekműveket: *Elégia*, *Capriccio*, *A piacere*, *Tisztelet az öregasszonyoknak*, *Szindbád*.

Huszárik Zoltán varázslatos képekből szőtt álmában Szindbád a magyar mindennapok útvesztőjében bolyongva így mereng: *Azt mondják átmeneti kor...*

Minden csak átmenet – ez valaha, legalábbis Krúdy Gyula szerint, az aszódi templom falára helyezett márványtáblán volt olvasható, a Podmaniczky kastély mellett, éppen szemben a híddal. Podmaniczky Frigyes, ahogy utóbb nevezték: a kockás báró, Budapest vőlegénye, ifjúkorában gyakorta olvasta e magvas mondást s a báró könyvtárában porosodó, több kötetes emlékiratait szorgalmasan böngésző és jegyzetelgető Krúdy Gyula is kedvtelve idézte e tömör bölcsességet; hisz jóval azelőtt, hogy kezébe kerültek a báró kéziratok emlékiratai, már legkedveltebb hőse, Szindbád is egy vidéki bordélyház elnyűtt zongoristájának – valójában Krúdy Gyula a 20. század húszas éveinek végén Móricz Zsigmondnak – így kesergett valamely átmulatott éjszakát követő, füstbe-álomba csukló hajnalon: *Nem szeretem ezt a mai világot. Azt mondják, átmeneti idő... Csakhogy én nem kívántam átmeneti időket...*

Ez a mondat – és a furcsán kavargó jelenet: a színes csecsebecsékekkel, meleg-buja kárpitokkal, félig üres pezsgőspoharakkal, harisnyakötőkkel, csipkével és majdnem pucér, vonzóan gömbölyded asszonyokkal zsúfolt bordélyházban, a fáradtan klimpírozó zongoristának félhangosan morfondírozó Latinovits Zoltán – Huszárik Zoltán varázslatosan örökéletű filmjében –, a hetvenes évek elején kifejezetten ingerelte a hatalom urait. Senki nem mondta ugyan, hogy a századvégi, a 19. század végi miliőben az életről, az éppen akkor

átmeneti korról töprengő Szindbád a 20. század hetvenes éveire gondolt, amikor úgy érezte: rossz korban, *átmeneti* korban adatott neki élni, csakhát...

1971-ben idegesítette a boldogtalan emlékezetű elvtársakat, hogy Huszárik Zoltán majd száz évvel korábban játszódó filmjében valaki arról panaszkodik: azzal vigasztalják, hogy átmeneti korban született, élt, de majd...

Szindbád-Huszárik Zoltánt nem vigasztalta, hogy *majd*...

1971-ben nem igazán mertük hinni, hogy *majd*...

Az elvtársakat meg idegesítette, ha valakik merték azt *remélni*: lesz *majd*; merik azt hinni: ami van, csak átmeneti idő.

Aztán kiderült, hogy az egész szocializmus valójában csak átmenet volt (igaz, nem tudjuk pontosan, honnan, hová!), de átmeneti kor volt – a ma hatvan-hetvenéveseknek majd az egész élete.

Peregnek a filmkockák: Szindbád a zongora fölé hajol, egy omlatag örömlány áthullámszik a képen – *a Röpülj fecskét, Zsigám!* – dűnyögi a billentyűk fölé görnyedő, törött fogú, kopasz muzsikusnak, és Szindbád, tekintetét egy pohár gyöngyöző pezsgőbe fúrva, félhangosan arról mereng: *Nem szeretem ezt a mai világot. Azt mondják, átmeneti idők...*

Szindbád mondja ezt a 19. század végén, egy felvidéki, álomba-múltba merevedett kisvárosban? Latinovits Zoltán a még éppen létező szocializmus idején, 1971-ben? Vagy Huszárik Zoltán tegnap, és ma, és holnap...?

Pipet, amikor filmet rendezett – álmodott: elbújt a múltban; álmodott: menekült a jövőbe.

Pipet halott. Szindbád él.

Magyar örökség mindörökre. Mindörökké.

2014. március 22.

Szigethy Gábor